

Paydaşlarına Göre İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programının Değerlendirilmesi*

Recep KAYMAKCAN**

Hasan MEYDAN***

Adnan TELLİ****

Kübra CEVHERLİ*****

Özet- Bu araştırma, yüksek din eğitimi veren İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) programında görev alan öğretim elemanlarının ve öğrencilerin programın fonksiyonlarına ve uygulama süreçlerinin kalitesine yönelik algılarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karma modelle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada İLİTAM öğrencilerinin görüşlerinin tespitinde anket

* Bu makale Sakarya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 2012-04-00-002 proje numarası ile desteklenen “Öğrencilerine ve Öğretim Elemanlarına Göre İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Program Algısı” başlıklı bilimsel araştırma projesinin verilerine dayanmaktadır.

** Prof. Dr., T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürü

E-posta: kaymakcan@yahoo.com

*** Yrd. Doç. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

E-posta: hasanmeydan77@gmail.com.tr

**** Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

E-posta: atelli@sakarya.edu.tr

***** Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

E-posta: kcevherli@sakarya.edu.tr

teknîği, öğretim elemanlarının görüşlerinin belirlenmesinde ise yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2012-2013 öğretim yılında yedi farklı İLİTAM programının dördüncü sınıfında öğrenim gören 496 öğrencidir. Araştırmanın nitel bölümü için çalışma grubumuz İLİTAM programlarında görevli yedi öğretim elemanından oluşmaktadır. Araştırma sonucunda İLİTAM öğrencilerinin büyük kısmının bu programda okumaktan tatmin olmadıkları, öğretim üyelerinin uzaktan eğitim yeterliliklerini yeterli bulmadıkları, program içeriğinden uygulamaya dönük din eğitimi gibi derslerin çıkarılmasını onaylamadıkları anlaşılmıştır. Araştırmanın belirlediği bir diğer sonuç ise bilişim becerileri ve teknik altyapı yetersizlikleri ile kalabalık kontenjanların eğitimin kalitesini olumsuz etkilediği yönündedir.

Anahtar Kelimeler- Uzaktan Eğitim, Uzaktan Yüksek Din Eğitimi, İlahiyat Lisans Tamamlama Programı/İLİTAM

Giriş

İletişim teknolojilerinin geldiği nokta itibariyle mesafeleri eğitimin önünde engel olmaktan çıkarması, hızla artan eğitim talebine örgün kurumların yetişememesi, bilginin hızlı üretilip tüketilmesine bağlı olarak hayat boyu öğrenmenin daha fazla önem kazanması, toplumsal ve ekonomik rollerin bireyi birden fazla alanda kendini yetiştirmeye zorlaması gibi nedenlerle tüm dünyada öğrencileri – özellikle yetişkin olanları – belli zaman ve mekânlarda buluşturma esasına dayanan geleneksel eğitim yerine daha esnek eğitim modelleri denenmeye başlanmıştır. Bu modellerin başında uzaktan eğitim gelmektedir.

Dünyada yaklaşık iki yüz yıllık bir geçmişe sahip olan uzaktan eğitim; eğitim etkinlikleri için gereken eğitimci-öğrenci iletişim ve etkileşimini özel olarak hazırlanmış öğretim üniteleri ve çeşitli ortamlar yoluyla belirli bir merkezden gerçekleştirme esasına dayanır (Kaya, 2002). Eğitimci ve öğrenci arasında iletişim, önceleri posta yoluyla kurulmuş; zamanla radyo, televizyon, bilgisayar ve internet teknolojilerinin devreye girmesiyle giderek gelişmiştir. Günümüzde uzaktan eğitim çoğunlukla öğrenenlerin birbirleri ve öğreticiyle iletişime geçmek ve öğrenme materyallerine ulaşmak için çoklu ortam, bilgisayar ve internet teknolojilerini kullandığı bir eğitim türüdür (Küçük, 2010).

Hâlihazırda uzaktan eğitimde kullanılan eğitim ortamları: (i) Öğrenciye verilen basılı materyaller; (ii) internet, bilgisayar, televizyon ve radyo temel-

li yayınlar ve (iii) yüz yüze eğitimidir. Uzaktan eğitimde kullanılan eğitim ortamlarından bir kısmı interaktif diğer bir kısmı ise interaktif olmayan öğrenme ortamlarıdır. İnteraktif eğitim ortamları, öğrenme sürecinde ihtiyaç anında eğitime ulaşım ve dönütler alma imkânı veren; video konferans, audio konferans, forumlar ve internet temelli (sesli, görüntülü ve yazılı) konferanslardır. İnteraktif olmayan öğrenme ortamları ise öğrenciyi pasif alıcı konumunda bırakan tek yönlü basılı materyaller, e-kitaplar, yayınlar (televizyon, radyo, internet), kasetler ve CD-ROM'lardır.

Türkiye'de 1960'ta Milli Eğitim Bakanlığı tarafından "Mektupla Öğretim Merkezi" kurularak uzaktan eğitimin ilk uygulamaları yapılmış, 1982 yılında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi'nin faaliyete geçmesiyle bu eğitim modeli yaygınlaşma eğilimine girmiştir. Günümüzde Açık Öğretim Fakültesi bir milyon yedi yüz bin öğrencisi ve bir buçuk milyondan fazla mezunuyla önemli bir uzaktan eğitim tecrübesidir. Hâlen bu fakülte uzaktan eğitim hizmetini Türkiye'nin yanı sıra Azerbaycan, Makedonya, Kosova ve Batı Avrupa ülkelerinde de geliştirerek devam ettirmektedir. (<http://www.anadolu.edu.tr/tr/uzaktan-egitim-sistemi>, Erişim: 13.07.2013)

Ortaöğretim düzeyinde ve mesleki eğitim alanında 1998'den beri faaliyet gösteren Açıköğretim Ortaokulu, 1992'de kurulan Açıköğretim Lisesi, 2006'da kurulan Mesleki Açıköğretim Lisesi ve 1974'den beri ilköğretim mezunu kişilere meslek sertifikası veren Mesleki ve Teknik Açıköğretim Okulu Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı uzaktan eğitim faaliyetleridir. 2013 yılı itibarıyla Açıköğretim Ortaokulunun iki yüz elli bini, Açıköğretim Lisesinin ise sekiz yüz bini aşkın öğrencisi bulunmaktadır. Günümüze kadar bu programlardan bir milyona yakın öğrenci mezun olmuştur. Özellikle Açıköğretim Lisesi sadece yurt içine değil Batı Avrupa, Orta Doğu ve Azerbaycan'a da hizmet vermekte ve buralarda ikamet eden Türk vatandaşlarının eğitimlerini buldukları yerlerde devam ettirebilmesini sağlamaktadır (www.meb.gov.tr, Erişim: 13.07.2013).

Türkiye'de uzaktan yüksek din eğitimi Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi'ne bağlı İlahiyat Önlisans Programı ve halen 10 üniversite bünyesinde bulunan İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programları ile yürütülmektedir. İlahiyat önlisans programı 1998 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin sorumluluğunda Anadolu Üniversitesi bünyesinde açılan bir programdır. Aynı dönemde çeşitli fakültelerde bulunan örgün ilahiyat önlisans programlarına öğrenci alınması durdurularak ilahiyat önlisans programları tamamen uzaktan eğitim formatına dönüştürülmüştür. İlahiyat önlisans programı

nı bitiren öğrenciler dikey geçiş sınavı ile İLİTAM programına geçerek yüksek din eğitimini tamamen uzaktan eğitim formatında tamamlayabilmektedirler.

İLİTAM Programı, Türkiye’de ilk defa Ankara Üniversitesi’nde 2005-2006 öğretim yılında öğretime başlamıştır.¹ 2009-2010 öğretim yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi; 2010-2011 eğitim yılında Atatürk, İstanbul ve İnönü Üniversiteleri İlahiyat Fakülteleri; 2011-2012 öğretim yılından itibaren ise Cumhuriyet, Dicle, Dokuz Eylül, Fırat ve Ondokuz Mayıs Üniversiteleri İlahiyat Fakülteleri İLİTAM programı açmıştır. 2012 yılında İLİTAM programlarına toplam 4100 öğrenci kontenjanı ayrılmıştır. Bu rakam aynı dönemde Türkiye’deki ilahiyat fakültelerine ayrılan 12540 kişilik kontenjanın yaklaşık üçte biri kadardır.² İLİTAM’a Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlahiyat Önlisans Programı veya ilahiyat meslek yüksekokulu mezunları ya da bir ilahiyat lisans programının ilk iki yılını tamamlayarak sosyal bilimler önlisans diplomasını almış olanlar başvurabilmektedir. Programı başarıyla tamamlayan öğrencilere “İlahiyat Diploması” verilmektedir.

İLİTAM ders programları 2011-2012 eğitim yılında ilahiyat önlisans programları ile uyumlu hale getirildi (YÖK, 2010/3044). Yapılan değişikliklerle İLİTAM, ilahiyat programlarının – önlisansta yer almayan – üçüncü ve dördüncü sınıf derslerini içeren iki yıllık bir lisans tamamlama programına dönüştürüldü. Düzenleme ile Tefsir Usulü, Tefsir Tarihi, Hadis Usulü, Hadis Tarihi, Din Psikolojisi, Din Eğitimi ve İslam Mezhepleri Tarihi dersleri programdan çıkarıldı; İslam Hukuku Usulü I-II ve Kelam I-II, İlkçağ Felsefesi Tarihi ve Yeniçağ Felsefesi dersleri Fıkıh Usulü, Sistematik Kelam ve Felsefe Tarihi isimleri altında önemlik hale getirildi.

Literatüre bakıldığında ülkemizde uzun bir geçmişe dayanmayan önlisans ilahiyat ve İLİTAM tecrübeleri ve bunların kalitesini artırmaya yönelik akademik çalışmaların yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Yaptığımız incelemelerde konuya ilişkin iki yüksek lisans çalışmasına ulaşılabilmektedir. Bu çalışmalardan birisinde (Birinci, 2010) uzaktan eğitimin yüksek din öğretiminde kullanılabilirliğini ve ne ölçüde başarılı olabildiği anket ve mülakat teknikleri bir arada kullanılarak

¹ İLİTAM Programının yasal dayanağı, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu; Meslek Yüksekokulları ve Açıköğretim Önlisans Programı Mezunlarının Lisans Öğrenimine Devamları Hakkındaki Yönetmelik (Resmî Gazete, 2002/24676); Üniversitelerarası İletişim ve Bilgi Teknolojilerine Dayalı Uzaktan Yükseköğretim Yönetmeliği (Resmî Gazete 1999/23906)’dir.

² 2013 yılında İLİTAM kontenjanları 4100 olarak devam ederken İlahiyat fakültelerinin sayılarındaki artışa bağlı olarak örgün ilahiyat fakültelerinin – Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği dâhil – 19089 olmuştur (www.eilahiyyat.com, Erişim: 21.11.2013).

belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda İlahiyat eğitiminin uzaktan eğitim yöntemiyle uygulanabileceği ve daha fazla yaygınlaştırılması gerektiği kanaatine ulaşılmıştır. Diğer çalışmada ise (Kılıç, 2010) Ankara Üniversitesi İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) programında kullanılan eş zamanlı ve eş zamansız uzaktan eğitim ortamlarında gerçekleşen etkileşimlerin Yapısal Etkileşim Çözümlemesi (ESA) yöntemi ile çözümlenmesi yapılmaktadır.

İLİTAM, önlisans mezunlarına lisans diploması elde edebilme hakkı kazandırmış böylece yüksek din eğitimi alanında eğitim seviyesinin yükselmesini sağlamıştır. Bundan en çok Diyanet İşleri Başkanlığı'nda çalışan din görevlileri istifade etmiş, binlerce din görevlisinin özlük haklarında iyileştirme sağlanmıştır. Bu iyileştirme aynı zamanda ülkemizde din görevlilerinin ve yürütülen din hizmetlerinin kalitesinin de yükselmesi anlamına gelmekte midir? Bu soruya evet veya hayır şeklinde cevap verebilmek için alana ait somut verileri toplayan çalışmalardan yoksunuz. Ancak bu eğitimden yararlananlar için hiçbir şey yapmamak anlamına gelen İLİTAM'sız duruma oranla bir nebze olsun iyileştirme sağlandığını söylemek zor değildir. Belki de bu nedenle yapılması gereken bu eğitimin varlığı üzerine tartışmak yerine kalitesinin nasıl artırılacağı üzerine araştırma ve çalışmalar yapmaktır. Çalışmamız bu doğrultuda İLİTAM öğrenci ve eğitimcilerinin görüşlerinden yararlanarak İLTAM program ve eğitim süreçlerinin iyileştirilmesine yönelik öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Uzaktan Yüksek Din Eğitimi: İmkân ve Sınırlılıklar

Geleneksel eğitimden farklı özelliklere sahip bir eğitim modeli olarak uzaktan eğitim, özel bir araştırma alanı olarak ele alınmayı hak eden bir takım avantaj ve sınırlılıklara sahiptir. Uzaktan eğitimin avantajlarının başında eğitimin mesafelerden bağımsız olarak yaygınlaştırılması olanağı gelmektedir. Öte yandan uzaktan eğitim yetenekli olduğu halde normal öğrenim çağında istediği eğitimi alamamış, çalışma hayatı ile öğrenmeyi bir arada yürütmek durumunda kalan insanlara istedikleri alanlarda eğitim imkânı sunmaktadır. Eğitim mekânı, eğitmeni, konaklama ve ulaşım giderlerinden tasarruf ettirerek eğitim maliyetlerini düşürmekte; öğrenmenin sorumluluğunu büyük oranda bireye yükleyerek bireyselleştirilmiş eğitime olanak sağlamaktadır (Alkan, 1987; Özmen ve Ediz, 2002; Ersoy, 2008).

Uzaktan eğitim sahip olduğu avantajlar yanında özellikle eğitim, ortam ve süreçlerinden kaynaklanan bir takım dezavantajlara sahiptir. Günümüzde uzaktan

eğitim bilgisayar ve internet teknolojisine bağlı olduğu için öğrencilerin bilişim teknolojilerini kullanabilmelerini gerektirmektedir. Teknoloji kullanma konusunda maddi, alt-yapısal ve eğitimsel yetersizlikler öğrencilerin uzaktan eğitimden istifadelerini zorlaştırmaktadır. Uzaktan eğitim sadece öğrenci açısından değil; eğitimci ve bu eğitimi yürütecek kurumun teknik alt yapı ve yardımcı personel açısından ileri düzeyde teknoloji yeterliliğine sahip olmasını gerektirir. Bu yeterliliğe gerekli seviyede sahip olmayan öğretim elemanları, kurumlar ve personel uzaktan eğitim ortam ve süreçlerini verimli bir şekilde yürütememektedir³.

Uzaktan eğitimde verimliliği olumsuz etkileyen hususlardan bir diğeri çoğunlukla maliyetleri düşürmek için yüksek tutulan sınıf kontenjanlarıdır. Örneğin İLİTAM programında 2012 yılı itibariyle kontenjanlar 200 ile 700 arasında değişmekte ve 10 İLİTAM programının ortalaması 410'a ulaşmaktadır. Öğretim elemanlarının aynı anda örgün eğitimdeki görevlerini ve akademik araştırma geliştirme sorumluluklarını da yerine getirmek durumunda olduklarını düşündüğümüzde uzaktan eğitimin en önemli eğitim uygulamalarından olan ödev ve projelerin titiz değerlendirilmesi veya öğrenciye eş zamanlı ve eşzamansız geri dönütler verilmesi imkânsız hale gelebilmektedir.

Uzaktan eğitimde çoğu zaman öğrencinin tek öğrenme aracı olan öğretim materyallerinin kalite problemi önemli bir sorundur. Araştırmalar basılı uzaktan eğitim materyallerinde tek düze anlatımlardan çok; çalışma sorularının, kendini değerlendirme soruları ve cevaplarının, ünite sonu ilerleme değerlendirmelerinin üst sıralarda faydalı bulunduğunu belirlemiştir (Nill, 2001). Materyallerin verimlilik derecesini belirleyen unsurun öğrenci-eğitimci etkileşimini canlı tutmak olduğu araştırmaların ortaya koyduğu bir diğer sonuçtur. Etkileşimsiz, tek yönlü öğrenme ortam ve materyallerine bağlı bir uzaktan eğitim, dersin ortalama düzeyde kavranmasında sorun oluşturmasa da eğitim açısından derinliğin sağlanması adına sınıf ortamındaki eğitimin başarısını yakalayamamaktadır (İbicioğlu ve Antalyalı, 2005).

³ Yapılan çeşitli çalışmalar uzaktan eğitimde eğitimci rollerinin ve yeterlilik alanlarının özellikle bilişim teknolojisi kullanımı ve eğitim planlama ve yürütme yönünden geleneksel eğitime göre ciddi şekilde farklılaşımını ve çeşitlendiğini göstermektedir. Bkz: Baturay ve Türel (2012). Çevrimiçi Uzaktan Eğitimcilerin Eğitimi: E-öğrenmenin Yükselişi ile Beliren İhtiyaç. G. EBY, G. T. Yamamoto ve U. Demiray (Ed.), Türkiye'de e-öğrenme: Gelişmeler ve Uygulamalar III, (ss. 1-20). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. İşman, A. (2011). Uzaktan Eğitim. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

İlahiyat alanının kendine has bazı özellikleri de bir uzaktan din eğitimi modeli olarak İLİTAM'ı dezavantajlı hale getirmektedir. İlahiyat eğitimi alanında bilişsel kazanımların yanında, duyuşsal ve davranışsal kazanımlar önemli yer tutar. Duyuşsal ve davranışsal kazanımların elde edilmesinde eğitimci ve öğrencinin bir arada bulunduğu durumlarda gerçekleşen yapıp etmeler ve program üstü yaşantılar etkilidir. İlahiyat eğitimi sonunda mezunlar farklı alanlarda istihdam edilse de toplum onlardan dini bir rol taşımalarını beklemektedir. Bu toplumsal rolün gerekleri büyük oranda eğitim alınan ortam içerisinde yaşamaya bağlı olarak edinilebilecek hususlardır. İLİTAM mezunlarının görev alabildikleri din görevliliği ve Kur'an Kursu öğreticiliği hatta öğretmenlik gibi alanlara yönelik uygulayıcı rolleri edinme açısından da aynı durum söz konusudur.

İLİTAM'ı basitçe örgün din eğitiminin ileri teknolojiden yararlanılarak gerçekleştirilen bir versiyonu olarak görüp uzaktan eğitimin kendine özgü pedagojisini ve buna uygun öğrenme ortam ve materyal geliştirme ve iyileştirmelerini ihmal etmek, bu eğitimin verimliliğini düşürür. Verimliliğin artırılması ise uygulama tecrübelerinden istifade edilerek bu eğitimin program, ortam ve süreçlerinin incelenmesi sonucu yapılacak iyileştirmelere bağlıdır. Bu nedenle çalışmamızda İLİTAM'da okuyan öğrenci ve görev alan öğretim elemanlarının görüş ve tecrübelerinden yararlanılarak eğitim program, süreç ve ortamlarının iyileştirilmesine yönelik öneriler geliştirilmeye çalışılacaktır.

Araştırmanın Amacı

Çalışmamızın amacı; İLİTAM programı ve bu programda kullanılan eğitim ortamlarının yüksek din eğitimi açısından verimliliğini ve bu verimliliği etkileyen faktörleri programın paydaşlarının görüşlerine dayalı olarak inceleyerek eğitim program, süreç ve ortamlarının iyileştirilmesine yönelik öneriler geliştirmektir. Bu amaç çerçevesinde araştırma sonucunda cevabı bulunmaya çalışılacak sorulardan bir kısmı şunlardır:

- a) İLİTAM'ın paydaşı olan öğrenci ve öğretim elemanları İLİTAM'ın gerektirdiği uzaktan eğitim/bilişim alt yapısı ve yeteneklerine sahip olma açısından kendilerini ve üniversitelerini nasıl değerlendirmektedir?
- b) İLİTAM öğrencilerinin başarı düzeylerini etkileyen İLİTAM merkezli eğitimsel faktörler nelerdir?
- c) İLİTAM öğrencilerinin İLİTAM'da ders dağılımı, eğitim materyalleri,

eğitim ve ölçme-değerlendirme süreçlerinden memnuniyet durumları ne düzeydedir?

- d) İLİTAM'da görevli öğretim elemanlarının İLİTAM eğitiminin verimliliği ve bu verimliliği etkileyen faktörlere ilişkin görüşleri nelerdir?

Araştırma Modeli

Çalışmamız nicel araştırma yöntemlerinden betimsel model ve nitel araştırma modellerinden olgubilim modelinin bir arada kullanıldığı karma modelle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nicel kısmında anket tekniği, nitel kısmında ise literatür incelemesi ve yarı yapılandırılmış mülakat ile içerik analizi teknikleri bir arada kullanılmıştır.

Yöntem

Araştırmamız hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karma yöntemle gerçekleştirilmiştir. Karma yöntemler nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin verilerini karşılıklı olarak desteklemek için bir arada kullanılması esasına dayanır. Literatür taramasının ardından anket ve yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılarak alanda görev yapan öğretim elemanları ve İLİTAM öğrencilerinin İLİTAM programına dair görüşleri alınmıştır.

Anket, araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Anketin formunun hazırlanmasında uzaktan eğitim konusunda daha önceden yapılmış çalışmalar, alanın uzmanları ve İLİTAM eğitim süreçlerinde görev almış öğretim elemanlarının tecrübelerinden yararlanılmış; uygulama öncesinde ölçme, değerlendirme ve istatistik uzmanının değerlendirmeleri alınmıştır. Toplam 65 sorunun yer aldığı anketteki 1- 11 arası sorular olgusal sorular, 12-18 arası sorular çoktan seçmeli ve 19-65 arası sorular ise beşli likert tipte sorulardan oluşmaktadır.

Anketler Ocak – Mart 2013 döneminde Sakarya, İstanbul, İnönü, Atatürk, Dokuz Eylül, Ondokuz Mayıs ve Fırat Üniversitelerinde uygulanmıştır. Uygulamanın ardından 633 adet anket formu öğrenciler tarafından doldurulmuş ancak bunların 137'si fazla sayıda anket maddesinin boş bırakıldığı veya özensiz doldurulduğu tespit edildiği için geçersiz sayılmıştır. Sonuçta Sakarya (95), İstanbul (68), İnönü (89), Atatürk (66), Dokuz Eylül (82), Ondokuzmayıs (66) ve Fırat (30) üniversitelerinden dönen 496 anketin düzenli ve titiz bir şekilde doldurulduğu belirlenerek değerlendirmeye alınmıştır.

Nitel veri toplama için görüşme formu literatür taramasından elde edilen birim, alanın uzmanları ve İLİTAM programlarında görev alan öğretim elemanlarının tecrübeleri doğrultusunda araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Görüşme formunda öğretim elemanlarının bir eğitim programı olarak İLİTAM'a genel bakışları, uzaktan eğitim yoluyla yüksek din eğitiminin imkânına, İLİTAM öğrenci profiline, programın verimliliğine, programın uygulanmasında karşılaşılan güçlükler ve İLİTAM çıktılarına dair görüşlerini tespit etmeye yönelik açık uçlu sorulara yer verilmiştir.

Araştırmamızda kullanılan nitel verilerin elde edildiği mülakatlar 26 Haziran 2012 tarihinde İLİTAM çalıştay için Sakarya Üniversitesine gelen dekanlar, İLİTAM programı koordinatörleri ve İLİTAM'da görev alan toplam yedi öğretim üyesi ile gerçekleştirilmiştir. Mülakat formundaki sorular öğretim elemanlarına sıralı fakat yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin sağladığı genişlikten yararlanılarak yöneltilmiştir.

Verilerin Yorumlanması

Nicel verilerin analizinde SPSS 15 İstatistik Paket Programı kullanılmıştır. Anket formundan elde edilen verilerden üniversite, cinsiyet ve yaş bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Öğrencilerin programa ilişkin genel algıları, farklı eğitim materyal ve ortamlarının başarıya etkisi, programın içeriğinden memnuniyet, İLİTAM eğitim süreçlerinden memnuniyet, ölçme değerlendirme süreçlerinden memnuniyet ise bağımlı değişkenler olarak belirlenmiştir.

Öğrenci görüşlerinin araştırmamızın bağımsız değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Ki-kare testi uygulanmıştır. Raporlaştırmada Pearson Ki-kare testine göre $p < 0,05$ anlamlılık ölçütünü sağlayan ve araştırmanın amaçları açısından önemli görülen verilerin tablolarına yer verilmiştir. Uygun olan bazı verilerin analizinde Ki-kare açısından daha sağlıklı sonuçların elde edilebilmesi için Kesinlikle Katılmıyorum-Katılmıyorum ve Kesinlikle Katılıyorum-Katılıyorum seçeneklerine verilen cevaplar arasında veri birleştirilmesi yapılmıştır.

Araştırma kapsamındaki nitel verilerin çözümlenmesi sürecinde, "İLİTAM'da Ders Veren Öğretim Elemanları Görüşme Formu" adlı açık uçlu veri toplama aracıyla elde edilen veriler önce bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiştir.

Verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Öğretim elemanlarının görüşlerinin çalışmanın amaçları çerçevesinde yoğunlaştığı ya da farklılaştığı noktalar tespit edilerek temalar oluşturulmuş ve bu temalar çerçevesinde kodlama ve yorumlamalar yapılarak okuyucuya sunulmuştur.

Örneklem, Çalışma Grubu ve Özellikleri

Araştırmanın nicel yöntemle gerçekleştirilen boyutunun evrenini 2012-2013 öğretim yılında 10 üniversite bünyesinde faaliyette olan İLİTAM programlarına devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmamız sonucunda ulaşılabilecek sonuçların kendileri adına yorumlanacağı bu grup çalışmamızın hedef evrenini oluşturmaktadır. Hedef evren, tamamına ulaşılabilecek imkân dâhilinde olmayan evrendir. Bu nedenle araştırmalarda çoğu zaman ulaşılabilecek evren tanımlanır ve ulaşılabilecek evren dikkate alınarak örnekleme yapılır (Büyüköztürk ve diğ., 2011). Araştırmamız için ulaşılabilecek evren Atatürk, Dokuz Eylül, Fırat, İnönü, İstanbul ve Sakarya Üniversitelerine bağlı İLİTAM programlarının dördüncü sınıfında eğitim gören yaklaşık 4000 öğrencidir.

Araştırmanın örnekleme seçkisiz yöntemle belirlenen 496 dördüncü sınıf öğrencisidir. Örneklemin dördüncü sınıf öğrencilerinden seçilmesi toplamda iki yıllık bir eğitim olan İLİTAM’da en azından 2-3 dönemlik bir öğrenim tecrübesine sahip öğrencilere ulaşma düşüncesidir. Aynı düşünceden yola çıkarak henüz bir dönemlik öğrenim tecrübesine sahip olan üçüncü sınıf öğrencilerine anket uygulanmamıştır. Örnekleminde yer alan öğrencilerin 271 (%55) bayan, 222 (% 45)’si erkektir. Üç öğrenci cinsiyet belirtmemiştir.

Öğrencilerin % 17,2’si 18-24; % 67,9’u 25-35; % 14,7’si 36-55 yaş aralığındadır. Bir öğrenci 55 yaş ve üstündedir. Bu sonuçlar örgün eğitim yaşının sonunu yaklaşık 22-23 olarak kabul edersek İLİTAM’a devam eden öğrencilerin önemli bir kısmının örgün eğitim çağının üstünde olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin % 65, 6’sı Diyanet’te çalışmaktadır. Diyanet dışındaki özel ya da resmi kurumlarda çalışan veya serbest meslek sahiplerinin oranı ise % 11,8’dir. Öğrencilerin % 14,8’i işsiz; % 6,1’i ise ev hanımıdır. Veriler İLİTAM’ın din görevlilerinin eğitim seviyesinin yükseltilmesine yönelik işlevine işaret etmektedir.

Örnekleminizdeki öğrencilerin % 91,7'si evinde hem bilgisayar hem de internet bağlantısına sahiptir. Öğrencilerin sadece %, 2,8'i evinde bilgisayar olmadığını, % 5,5'i ise bilgisayara sahip olmasına karşın internet bağlantısına sahip olmadığını belirtmiştir. Bu durumda İLİTAM öğrencilerinin toplamda % 8,3'ünün evinden internete ulaşma imkânına sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak söz konusu öğrencilerin eğitimleri ile ilgili internet erişim ihtiyaçlarını işyeri ve mobil cihazlar gibi farklı kanallar üzerinden karşılamaları mümkündür.

Örnekleme yer alan öğrencilerin % 57,1'inin not ortalamaları 2,00-3,00 arasında yoğunlaşmaktadır. 1,00-2,00 arasında ortalamaya sahip öğrencilerin oranı %22,5; 3,00-4,00 arası ortalamaya sahip öğrencilerin oranıysa % 19,7'dir. 0,00-0,99 arası not ortalamasına sahip öğrencilerin oranı ise % 06'dır. Not ortalamalarındaki dağılım örnekleminizin başarı düzeyine göre bağlı değerlendirme sistemlerinde aranan çan eğrisi modeline göre dengeli bir dağılım oluşturduğunu göstermektedir.

Araştırmanın nitel bölümünde çalışma grubu olarak İLİTAM programlarının yürütülmesinde hem idari hem de akademik olarak doğrudan katkıda bulunan fakülte dekanları, program koordinatörleri ve öğretim üyelerinden yedi kişilik bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Nitel araştırmada amaçlı örneklem seçimi olarak isimlendirilen bu örneklem belirlemede alana ilişkin en gerçekçi ve ayrıntılı bilgilere ulaşmayı sağlayacak çalışma grubu oluşturulmak amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Çalışma grubumuzda yer alan öğretim elemanlarının özellikleri Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1: Çalışma Grubunda Yer Alan Öğretim Elemanlarının Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Unvanı	İLİTAM'da İdari Görevi	İLİTAM'da Verdiği Dersler	İLİTAM'da Görev Alma Yılı
(Ö1)	E	Prof. Dr.	Yok	Mezhepler Tarihi	2
(Ö2)	E	Prof. Dr.	Dekan	-	2
(Ö3)	E	Doç. Dr.	İLİTAM Koordinatörü	-	2
(Ö4)	E	Doç. Dr.	İLİTAM Koordinatör Yrd.	İslam Ahlak Esasları, İslam Felsefesi	2
(Ö5)	E	Prof. Dr.	İLİTAM Koordinatörü	Sistemantik Kelam	2
(Ö6)	E	Prof. Dr.	Dekan	-	1
(Ö7)	E	Prof. Dr.	Dekan	Hadis	1

Bulgular ve Yorumu

Öğrencilerin İLİTAM Programı ve Eğitim Süreçlerinden Memnuniyet Durumu

Tablo 2: İLİTAM programı beklentilerimi karşılamaktadır.

	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	50	10,2
Katılmıyorum	182	37,3
Kararsızım	67	13,7
Katılıyorum	121	24,8
Kesinlikle katılıyorum	68	13,9
Toplam	488	100,0

Öğrencilere İLİTAM'dan genel anlamda memnun olup olmadıklarını belirlemek amacıyla “İLİTAM beklentilerimi karşılamaktadır.” görüşüne katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Öğrencilerin toplamda % 47,5'i olumsuz görüş bildirirken, % 38,7'si olumlu görüş bildirmişlerdir. Kararsızların oranı ise % 13,7'dir. Kararsızları da göz önünde bulduğumuzda İLİTAM öğrencilerinin yarısından fazlasının İLİTAM'dan beklediğini bulamadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca soruya verilen cevapların çalışmamızın değişkenleri açısından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmamış oluşu da programın beklentileri karşılamama durumunun tüm üniversiteler, cinsiyetler, yaş grupları vb. için söz konusu olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: İLİTAM okuyacak öğrencilere kendi üniversitemi tavsiye ederim.

	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	56	11,5
Katılmıyorum	41	8,4
Kararsızım	67	13,8
Katılıyorum	195	40,0
Kesinlikle katılıyorum	128	26,3
Toplam	487	100,0

Öğrencilerin devam ettikleri İLİTAM programından memnuniyetlerini belirlemeye yönelik önemli bir gösterge olarak onların devam ettikleri programı başkalarına tavsiye edip etmeme durumları değerlendirilebilir. Bu nedenle öğrencilere kendi İLİTAM programlarını başkalarına tavsiye edip etmedikleri sorulmuştur. Öğrencilerden toplamda % 66,3'ü kendi programını tavsiye edebileceğini belirtmiştir. Olumsuz görüş bildirenlerin oranı ise %19,9'dur. % 13,8'lik bir kesim ise kararsız kalmıştır.

Tablo 2 ve Tablo 3'teki verileri birlikte yorumladığımızda öğrencilerin İLİTAM programının kendi beklentilerini karşılama düzeyinin (% 38,7), kendi programlarını başkalarına tavsiye etme düzeyinden (% 66, 3) düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda öğrencilerin önemli kısmının kendi İLİTAM programından değil genel anlamda İLİTAM'da okumaktan tatmin olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Anket formumuzda yer alan ancak çalışmayı uzatmamak için burada tablo ile vermediğimiz sorulardan olan "İmkânım olsa uzaktan eğitim yerine örgün eğitimi tercih ederdim" görüşüne öğrencilerin toplamda % 76,9'unun olumlu cevap vermesi de bu yargıyı teyit etmektedir. Öğrencilerin devam ettikleri İLİTAM programının bağlı olduğu üniversite değişkenine göre görüşlerin anlamlı farklılık oluşturduğu belirlenmiştir.

Tablo 4: "İLİTAM okuyacak öğrencilere kendi üniversitemi tavsiye ederim" görüşüne katılma durumunun üniversite değişkenine göre analizi.

	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Sakarya Üni.	32 34,0%	9 9,6%	53 56,4%	94 100,0%
İstanbul Üni.	8 12,1%	7 10,6%	51 77,3%	66 100,0%
İnönü Üni.	7 7,9%	6 6,7%	76 85,4%	89 100,0%
Atatürk Üni.	4 6,2%	8 12,3%	53 81,5%	65 100,0%
Dokuz Eylül Üni.	12 14,8%	16 19,8%	53 65,4%	81 100,0%
Ondokuz Mayıs Üni.	30 46,9%	13 20,3%	21 32,8%	64 100,0%
Fırat Üni.	4 14,3%	8 28,6%	16 57,1%	28 100,0%
Toplam	97 19,9%	67 13,8%	323 66,3%	487 100,0%
Ki-Kare	83,439	df 12	p ,000	

Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencilerinin kendi İLİTAM programlarını başkalarına tavsiye etmeye olumlu bakanların oranı toplamda % 32,8’de kalmıştır. Sakarya Üniversitesi’nde ise % 56,4’tür. Genel ortalamanın % 66,3 olduğunu düşündüğümüzde iki üniversitenin öğrencilerinin İLİTAM’ı başkalarına tavsiye etme anlamında diğer üniversitelere oranla daha az istekli oldukları anlaşılmaktadır. Verilere olumsuz görüşler noktasından baktığımızda bu görüş teyit edilmektedir. On Dokuz Mayıs Üniversitesinin öğrencileri toplamda % 46,9 oranında üniversitelerinin İLİTAM programını başkalarına tavsiye etmeyeceğini belirtmiştir. Aynı üniversitede kararsızların oranı da oldukça yüksektir: % 20,3. Sakarya Üniversitesi’nde kendi İLİTAM programını tavsiye etmeyenlerin oranı ise toplamda % 34,0’dır.

İki üniversitenin öğrencilerini bu görüşe sevk eden faktörler üzerine çalışmamızın diğer verileri ile beraber analiz yaptığımızda iki programın öğrenciler tarafından zor programlar olarak algılanmasının bunda etkili olduğu sonucuna varılmaktadır. Zira Tablo 12’deki verilere göre iki üniversitenin öğrencileri genel ortalamanın iki katı oranında (%31,5-%31,7’ye % 15,9) başarı oranlarının yeterli olmamasına neden olarak devam ettikleri İLİTAM programının zor oluşunu gerekçe göstermişlerdir. Öğretim materyal ve süreçlerinin verimliliği, karşılaşılan sorunları gidermede yeterli desteği alabilme ve öğretim üyelerinin yeterliliklerine ilişkin sorulara verilen cevaplarda iki üniversitenin diğerlerinden negatif anlamda ayrışmaması da bunu desteklemektedir.

Bu durumda öğrencilerin önemli bir kısmının üniversitenin sunduğu İLİTAM hizmetinin kalitesinden çok programın zorluk-kolaylık algısına bakarak başkalarına tavsiye etme-etmeme kararı aldıkları anlaşılmaktadır. Çalışma grubumuzdaki öğretim üyelerinden (Ö2)’nin İLİTAM öğrencilerinin akademik açıdan değerlendirmelerini yaparken kullandığı şu ifadeler de bunu teyit eder niteliktedir: *Örgün eğitime göre İLİTAM öğrencisi sınıfı geçip diplomayı alma derdindedir. Eğitim-öğretimi kaliteli şekilde görmekten ziyade...(Ö2)*

Tablo 5: İLİTAM’da konuları anlayamadığımda veya daha fazla bilgi almak istediğimde hocaların yeterince ilgilendiğini düşünmüyorum.

	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	53	10,9
Katılmıyorum	160	33,0
Kararsızım	111	22,9
Katılıyorum	116	23,9
Kesinlikle katılıyorum	45	9,3
Toplam	485	100,0

Uzaktan eğitim öğrencilerinin birbirleriyle etkileşim ve birbirlerinden öğrenme imkânları kısıtlıdır. Dolayısıyla öğrencilerin öğrenme zorluklarında onlara yardımcı olmak çoğunlukla öğretim elemanına düşmektedir. Öğrencilerin % 9,3'ü öğrenme sürecinde ihtiyaç duyduklarında hocaların yeterince ilgilenmediği görüşüne kesin olarak katılmakta %23,9'u ise katılıyorum şeklinde cevap vermektedir. % 22, 9 oranında kararsız öğrenciler de göz önünde bulundurulunca öğrencilerin yarısından fazlasının öğrenme ile ilgili problemlerinde hocalardan bekledikleri desteği alamadıkları anlaşılmaktadır.

Öğrenciler öğrenmeye ilişkin sorunlarında desteği çoğu zaman e-mail ve ders forumları aracılığıyla alabilirler. Oysa çalışma grubumuzdaki hocalara “İLİTAM programı çerçevesinde ders platformlarını ne sıklıkla kullanıyorsunuz? Sizce bu uygulama verimli olmakta mıdır?” şeklinde yönelttiğimiz soruda zaman darlığı, alışkanlık oluşmaması ve teknik yetersizlik gibi nedenlerle bu platformları yeterli düzeyde kullanamadıkları öğretim elemanlarının ortak kanaati olarak oluşmuştur.⁴ Bu durumda hocaların gerek forumlar gerekse e-mail veya diğer iletişim vasıtaları ile öğrencilerin karşılaştıkları öğrenme güçlüklerine yardım ve rehberlik etmede istek ve imkânlarının artırılması gereği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 6: İLİTAM'da konular güncelle ilişkilendirilerek anlatılmıştır.

	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	27	5,6
Katılmıyorum	104	21,6
Kararsızım	93	19,3
Katılıyorum	218	45,2
Kesinlikle katılıyorum	40	8,3
Toplam	482	100,0

Yetişkinlere hitap eden bir eğitim olan İLİTAM'ın hayata dönük pratik sonuçlar üretmesi gerekir. Zira yetişkinler eğitimde seçicidirler ve günlük hayatta işlerine yarayan pratik sonuçlar elde ettikleri müddetçe öğrenmeye motive durumdadırlar. Öğrencilerin “Konular güncel konularla ilişkilendirilerek anlatılmıştır” görüşüne katılma oranlarına baktığımızda toplamda % 53,5 olumlu görüş bildirmiştir. Öte yandan kararsızlar da göz önünde bulundurulduğunda % 46,5'i derslerin güncel konularla ilişkilendirilebilmesi konusunda tatmin olmamıştır. Diğer bir soruda (İLİTAM'da konu anlatımları sadece bilgi aktarımından iba-

⁴ Öğretim üyelerinden birisinin – diğer görüşleri de özetleyen – görüşü şöyledir: “Var ama çoğunda kullanılmıyor. Hocalarımız da teknoloji den tam olarak istifade ediyor değiller (Ö3)”

ret kalmaktadır.) öğrencilerin yarısından fazlası (% 50,1) dersleri bilgi aktarımından ibaret gördüğünü belirtmiştir. İki sonucu birlikte değerlendirdiğimizde İLİTAM eğitim süreçlerinin öğrencilerin hayatta karşılaşabilecekleri dini konulara cevap olabilecek içerik ve yeteneklere öncelik verir hale getirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

İLİTAM Eğitiminin Gerekletirdiği Uzaktan Eğitim İmkân ve Yetenekleri

Tablo 7: İLİTAM çalışmalarını verimli yürütebilmek için interneti kullanma konusunda kendimi yeterli buluyorum.

	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	27	5,5
Katılmıyorum	59	12,0
Kararsızım	38	7,7
Katılıyorum	249	50,6
Kesinlikle katılıyorum	119	24,2
Toplam	492	100,0

Örnekleminizde yer alan öğrencilerin İLİTAM eğitimini sürdürebilmek için kendimi internet kullanımında yeterli hissediyorum sorusuna toplamda %17,5'i olumsuz yanıt vermiştir. Kararsızlarla birlikte bu oran % 20'lerin üzerine çıkmaktadır. Bu oran – İLİTAM eğitimini yürütebilmek için internet kullanım becerilerini temel beceriler olarak kabul edersek – her beş öğrenciden birisinin bu eğitimi yürütebilmek için gerekli temel beceriye sahip olmadığını göstermektedir. Bu durum İLİTAM eğitiminin verimliliğini de etkileyecek bir husustur. Nitekim Tablo 12'de öğrencilerin % 3,1'i İLİTAM'da başarı düzeyinin yeterli olmamasını internet ve bilgisayara ilişkin sınırlılıklarına bağlamıştır.

Tablo 8: İLİTAM'da öğrenme süreçlerinde karşılaştığım teknik sorunları aşmada yetkililerden yeterli desteği alabiliyorum.

	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	53	10,9
Katılmıyorum	114	23,5
Kararsızım	84	17,3
Katılıyorum	198	40,7
Kesinlikle katılıyorum	37	7,6
Toplam	486	100,0

İLİTAM programında canlı derslerin takibi, ders videolarına ve ders notlarına ulaşma, ödevlerin ve soruların öğretim elemanlarına iletilmesi gibi konularda teknik sorunlar yaşayan öğrencilerin bu sorunları aşmada üniversite yetkililerinde gerekli destek alabilme durumu sorulmuştur. Öğrencilerin toplamda % 48,3'ü ihtiyaç duyduğunda destek alabildiğini, % 34,4'ü gerekli desteği alamadığını belirtmiştir. % 17,3 ise kararsız kalmıştır. Veriler her iki İLİTAM öğrencisinden birisinin karşılaştığı teknik sorunlarda gerekli desteği alamadığını düşündüğünü göstermektedir. Çalışmamızda öğrencilere sorulan diğer bir soruya (*Üniversitelerinin İLİTAM programını yürütmek için gerekli donanımına sahip olup olmadığı*) öğrencilerin % 53,8'i olumlu yanıt vermiş, yarısına yakını üniversitelerinin gerekli donanımına sahip olmadığını belirtmiş veya kararsız kalmıştır. Cevaplar üniversite değişkenine bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır.

Çalışma grubumuzda yer alan öğretim üyelerine yöneltilen benzer bir soruda İLİTAM çerçevesinde en çok elektrik ve internet kesintisi, bilgisayar, kamera, internet, mail ve forumların kullanımının bilinmemesi gibi sorunlara temas etmişlerdir. Öğretim üyelerinin çoğu (Ö1, Ö2, Ö3, Ö6, Ö7) bu teknik sorunların programı yürüten akademik, idari ve teknik kadronun bilgi eksikliği sebebiyle yaşandığını ve bunların zamanla çözülebileceğini dile getirmiştir. Ancak bu sorunları sürece bırakmak yerine üniversitelerin bu eğitimin teknik boyutlarını daha iyi hale getirmesi ve yaşanabilecek sorunlar için daha verimli destek üniversiteleri kurması isabetli olacaktır.

Tablo 9: İLİTAM'da ders veren hocaları uzaktan eğitim konusunda yeterli buluyorum.

	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	30	6,1
Katılmıyorum	86	17,5
Kararsızım	88	17,9
Katılıyorum	217	44,1
Kesinlikle katılıyorum	71	14,4
Toplam	492	100,0

Öğrencilere hocaların uzaktan eğitim formasyonları hakkında genel algıları sorulmuştur. Öğrencilerin toplamda % 58,5'i ders hocalarını uzaktan eğitim konusunda yeterli buldukları yönünde görüş bildirmişlerdir. Öğrencilerin % 24,6'sının hocaları yetersiz buldukları % 17,9'unun ise kararsız kaldıkları an-

laşılmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin % 42,5'i hocaların uzaktan eğitim konusunda yeterli olduğu görüşüne katılmamakta/katılmamaktadır. Bu durum hocaların uzaktan eğitim süreçleri ve uzaktan eğitimde eğitimci rollerine dair kendilerini geliştirme zorunluluğuna işaret etmektedir. Öğrencilerin hocaları uzaktan eğitim konusunda yeterli bulma oranları üniversite değişkenine bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermiştir.

Tablo 10: “İLİTAM’da ders veren hocaları uzaktan eğitim konusunda yeterli buluyorum” görüşüne katılma düzeyinin üniversite değişkenine göre analizi.

	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Sakarya Üni.	26 27,4%	12 12,6%	57 60,0%	95 100,0%
İstanbul Üni.	12 17,9%	14 20,9%	41 61,2%	67 100,0%
İnönü Üni.	9 10,2%	6 6,8%	73 83,0%	88 100,0%
Atatürk Üni.	19 29,2%	17 26,2%	29 44,6%	65 100,0%
Dokuz Eylül Üni.	23 28,0%	12 14,6%	47 57,3%	82 100,0%
Ondokuz Mayıs Üni.	19 29,2%	20 30,8%	26 40,0%	65 100,0%
Fırat Üni.	8 26,7%	7 23,3%	15 50,0%	30 100,0%
Toplam	116 23,6%	88 17,9%	288 58,5%	492 100,0%
Ki-Kare 43,495	df 12	p ,000		

Üniversite değişkeni açısından öğrencilerin – katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde – hocaları yeterli bulma oranı İnönü % 83; İstanbul % 61,2; Sakarya % 60; Dokuz Eylül % 57,3; Fırat % 50; Atatürk % 44,6 ve Ondokuz Mayıs % 40’tır. Ortalamanın % 58,5 olduğu göz önünde bulundurularak bu ortalamanın ciddi oranda altında yer alan On Dokuz Mayıs (% 40); Atatürk (% 44,6), ve Fırat (% 50) Üniversitelerinde söz konusu farklılığı ortaya çıkaran nedenler araştırılarak öğretim elemanlarının uzaktan eğitim yeterliliklerinin iyileştirilmesine yönelik çalışmaların daha yoğun bir şekilde yapılması yararlı olacaktır.

Çalışma grubumuzdaki öğretim üyelerine “İLİTAM’da ders veren öğretim üyelerinin uzaktan eğitim yeterliliği hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretim üyelerinin tamamı İLİTAM’ın örgün öğrenme yaşantılarından farklı planlama, sunum ve değerlendirme becerileri gerektiren bir eğitim olduğunu ve hocaların tamamının bu eğitim süreçlerine adapte olmada sorunlar yaşadığını kabul etmektedirler. Öğretim üyelerinin yaşadığı sorunlardan şu noktalar ön plana çıkmaktadır: Öğrenciyle birebir etkileşimlerin olmamasının hocaların alıştıkları ders işleme stilini olumsuz etkilemesi (Ö1), hocaların pek çoğu uzaktan eğitim öğrenme materyalini düzenleyecek formasyona sahip olmaması (Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7), İLİTAM’ın gerektirdiği teknolojiyi ve bilişim yeteneklerini kullanamamaları (Ö2, Ö7). Öğretim üyelerinin birisinin görüşü şöyledir:

Örgün eğitimde kullanılan usulleri yöntemleri burada kullanamayız. Bu açıdan bu programda görev yapan hocaların yöntem, usul, metodoloji geliştirmesi gerekiyor. Burada bir eksiklik var olduğu kanaatindeyim. Uzaktan eğitim programı İLİTAM’ın teknolojik alt yapısının da çok yeterli olması gerekir. O konuda da bir takım tedbirlerin alınması gerekiyor... Hocalar tabir-i caizse el yordamıyla kendi kendilerini yetiştirmeye çalıştılar. (Ö7)

Eğitim Ortamları ve Başarıya Katkısı

Tablo 11: Başarı düzeyinizi yetersiz buluyorsanız bundaki en etkili faktör sizce nedir?		
	N	%
Başarı oranımı yeterli buluyorum	53	11,7
Motivasyon sorunu	46	10,2
İnternet ve bilgisayar kullanma konusundaki sıkıntılar	14	3,1
Ders materyallerinden kaynaklanan sorunlar	62	13,7
Yüz-yüze veya canlı dersleri takip edememem	67	14,8
Takip ettiğim İLİTAM programının çok zor olması	72	15,9
İş yoğunluğum	101	22,3
Ölçme ve değerlendirmelerin adil yapılmaması	12	2,6
Diğer	26	5,7
Toplam	453	100,0

Örneklelimizde yer alan öğrencilerin % 11,7’si ders başarısını yeterli bulmaktadır. Başarı oranını yeterli bulmayanlar ise en çok % 22,3 ile iş yoğunluğu- nu gerekçe göstermektedir. Buna %10,2’lik motivasyon ve internet/bilgisayar

kullanma konusundaki sıkıntılar (% 3,1) ve yüz yüze dersleri takip edememe (% 14,8) de eklenince öğrencilerin yaklaşık yarısının yeterli başarıyı yakalayamamasında kendisiyle ilgili sorunlara temas ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum büyük çoğunluğu örgün eğitim çağının dışına çıkmış insanların eğitiminde olağan bir duruma işaret etse de toplamda % 32,6'lık bir oranın da programın zorluğu, ders materyallerinin verimsizliği ve ölçme değerlendirme sisteminin adaletsizliği gibi programdan kaynaklanan sorunlardan şikâyet etmesi dikkate değerdir.

Tablo 12: Başarı düzeyinizi yetersiz bulma ve başarısızlıkta en etkili faktöre dair görüşlerin üniversite değişkeni açısından analizi.

	Başarı oranımı yeterli buluyorum	Motivasyon sorunu	İnternet ve bilgisayar kullanma konusundaki sıkıntılar	Ders materyallerinden kaynaklanan sorunlar	Yüz yüze veya canlı dersleri takip edememem	Takip ettiğim İLJITAM programının çok zor olması	İş yoğunluğum	Ölçme ve değerlendirmelerin adil yapılmaması	Diğer	Toplam
Sakarya Üni.	5 5,4%	8 8,7%		8 8,7%	9 9,8%	29 31,5%	22 23,9%	4 4,3%	7 7,6%	92 100%
İstanbul Üni.	12 21,4%	6 10,7%	3 5,4%	5 8,9%	12 21,4%	2 3,6%	11 19,6%	2 3,6%	3 5,4%	56 100%
İnönü Üni.	16 19,5%	9 11,0%	2 2,4%	5 6,1%	13 15,9%	5 6,1%	27 32,9%	1 1,2%	4 4,9%	82 100%
Atatürk Üni.	8 12,7%	5 7,9%	6 9,5%	18 28,6%	8 12,7%	5 7,9%	8 12,7%		5 7,9%	63 100%
Dokuz Eylül Üni.	4 5,6%	10 13,9%	2 2,8%	15 20,8%	11 15,3%	7 9,7%	17 23,6%	3 4,2%	3 4,2%	72 100%
Ondokuz Mayıs Üni.	3 5,0%	6 10,0%	1 1,7%	6 10,0%	7 11,7%	19 31,7%	13 21,7%	1 1,7%	4 6,7%	60 100%
Fırat Üni.	5 17,9%	2 7,1%		5 17,9%	7 25,0%	5 17,9%	3 10,7%	1 3,6%		28 100%
Toplam	53 11,7%	46 10,2%	14 3,1%	62 13,7%	67 14,8%	72 15,9%	101 22,3%	12 2,6%	26 5,7%	453 100%

Ki-Kare 113,206 df 48 p ,000

Başarı düzeyini yeterli bulma oranı On Dokuz Mayıs (% 5,0), Sakarya (% 5,4) ve Dokuz Eylül (% 5,6) Üniversitelerinde ortalamanın oldukça altında kalmıştır. Söz konusu üç üniversiteden ikisinde (On Dokuz Mayıs ve Sakarya) eğitime devam eden İLİTAM öğrencilerinin başarılarını yetersiz bulmalarına gerekçe olarak diğer üniversitelerin çok üstünde ve ortalama (% 15,9)'nın yaklaşık iki katı oranda (% 31,7 ve % 31,5) üniversitelerindeki İLİTAM programının zorluğunu gerekçe göstermeleri ilginçtir. Dokuz Eylül Üniversitesi İLİTAM programında ise öğrenciler başarı oranlarını yetersiz bulma konusunda benzer olduğu diğer iki üniversitenin oranlarından çok yüksek oranda (% 20,8) ders materyallerinden kaynaklanan sorunlar seçeneğini işaretlemiştir. Öte yandan başarı oranını yeterli bulmada diğer üniversitelerin ortalamalarına (% 11,7) yakın bir ortalama (% 12,7) sahip olan Atatürk Üniversitesi İLİTAM programındaki öğrencilerin en yüksek oranla (% 28,6) başarısızlıklarında ders materyallerinden kaynaklanan sorunları gerekçe göstermesi de ilginçtir. Hem Dokuz Eylül hem de Atatürk Üniversitelerinde bu sonuçlar doğrultusunda ders materyallerinde ne tür aksaklıklar yaşandığını tespitine yönelik çalışmalar yapılması yararlı olacaktır.

Tablo 13: Başarınıza olumlu katkı yapma açısından hangi materyali en verimli buluyorsunuz?

	N	%
E-kitap	127	27,7
Yüz yüze ders	123	26,9
Power point sunuları	27	5,9
İnternette canlı ders	99	21,6
İnternet platformları	23	5,0
Diğer	59	12,9
Toplam	458	100,0

İLİTAM'da sunulan öğrenme materyal ve süreçlerinden en çok (% 27,7) e-kitapların, ikinci sırada (% 26,6) yüz yüze eğitimin üçüncü sırada ise (% 21,6) canlı dersin verimli algılandığı anlaşılmaktadır. En az sayıda öğrenci tarafından verimli bulunan öğrenme materyalleri ise internet platformları (% 5,0) ve power point sunusu (% 5,9) sunularındır. Bu sonuçlar İLİTAM uzaktan eğitim programında da örgün eğitimin sunduğu imkânlarla yakın imkânlar sunulduğunda daha verimli sonuçlar alınabildiğini göstermektedir. Zira yüz yüze eğitim ve canlı ders uygulaması doğrudan veya dolaylı olarak öğrenci ile öğreticiyi

karşı karşıya getiren uygulamalarken e-kitap uygulaması da basılı kitap (hard-copy) şeklinde örgün eğitimin en temel ders araçlarındandır. Soruyu değişkenler açısından analiz ettiğimizde üniversiteler arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir.

Tablo 14: “Başarınıza olumlu katkı yapma açısından hangi materyali en verimli buluyorsunuz?” sorusunun üniversite değişkenine göre analizi.

	E-kitap	Yüz yüze ders	Power point sunuları	İnternette canlı ders	İnternet platformları	Diğer	Toplam
Sakarya Üni.	41	27	5	14	1	5	93
	44,1%	29,0%	5,4%	15,1%	1,1%	5,4%	100%
İstanbul Üni.	8	17	7	18	5	3	58
	13,8%	29,3%	12,1%	31,0%	8,6%	5,2%	100%
İnönü Üni.	7	21	6	34	1	8	77
	9,1%	27,3%	7,8%	44,2%	1,3%	10,4%	100%
Atatürk Üni.	28	13	3	10	5	7	66
	42,4%	19,7%	4,5%	15,2%	7,6%	10,6%	100%
Dokuz Eylül Üni.	15	18	3	9	2	25	72
	20,8%	25,0%	4,2%	12,5%	2,8%	34,7%	100%
Ondokuz Mayıs Üni.	17	17	2	9	8	10	63
	27,0%	27,0%	3,2%	14,3%	12,7%	15,9%	100%
Fırat Üni.	11	10	1	5	1	1	29
	37,9%	34,5%	3,4%	17,2%	3,4%	3,4%	100%
Toplam	127	123	27	99	23	59	458
	27,7%	26,9%	5,9%	21,6%	5,0%	12,9%	100%
Ki-Kare	118,653	df 30	p ,000				

Örnekleminizde yer alan öğrencilerin power point sunusu, yüz yüze ders ve internet platformları gibi materyalleri istifade edilir bulma oranları üniversite değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermezken e-kitap ve canlı derste farklılık oluşmuştur. Sakarya % 44,1, Atatürk (% 42,4) ve Fırat (% 37,9) Üniversitesi İLİTAM öğrencileri ders başarılarına en çok katkı yapan materyal olarak e-kitapları işaretlerken ortalamanın (% 27,7) altında en düşük oran İnönü Üniversitesi'nde (% 9,1) gerçekleşmiştir. Bununla birlikte İnönü Üniversitesi'nde internette canlı ders uygulamasından istifade oranının (% 44,2) diğer üniversitelerin hepsinden yüksek olduğu anlaşılmaktadır. E-kitaptan ve canlı derslerden istifade oranlarının yüksek olduğu üniversitelerin

bu alanlardaki tecrübelerinin ortak platformlar aracılığıyla paylaşılması faydalı olacaktır. Verilerde dikkati çeken bir başka husus Dokuz Eylül Üniversitesi'ndeki öğrencilerin diğer üniversitelerin ortalamasının üç katına yakın oranda (% 12,9'a % 34,7) diğer kaynakları işaretlemiş olmalarıdır. Öğrencilerin diğer kaynak yerine yazmış oldukları seçenekler incelendiğinde Dokuz Eylül öğrencilerinin kastettiği bu kaynağın üniversitenin basılı olarak verdiği kitap olduğu anlaşılmıştır.

Çalışma grubumuzda yer alan öğretim üyelerinden öğrencilere verilen öğretim materyallerinin kalitesini değerlendirmelerini istediğimizde Ö2 ve Ö6 öğrencilere verilen materyallerin kalite açısından yeterli olduklarını ifade etmiştir. Ö7 ise İLİTAM'da kullanılan materyallerle örgün eğitimde kullanılanların aynı olduğunu belirtmiştir. Öğretim üyelerinin görüşlerinden en açık şekilde ön plana çıkan görüş ise materyallerin kalitesinin hocalara göre değişen bir yapı arz etmesi nedeniyle kaliteyi yükseltebilmek için akademik kalite denetimi yapacak bir üst kurul mekanizması oluşturulması önerisi olmuştur (Ö1, Ö5, Ö3 ve Ö4). Öğretim üyelerinin görüşlerinden yapılan bazı doğrudan alıntılar şöyledir:

Bazı derslerde bir kitaptan tamamen alınıp konulmuş olabiliyor... (Ö1)

Kesinlikle bir editör komisyon kurulmalı.(Ö4)

Tablo 15: Yüz-yüze eğitime katılma durumu.

	N	%
Üniversitemde yüz yüze eğitim uygulaması yoktur	52	10,7
Yüz yüze eğitimlere katılıyorum	260	53,7
Yüz yüze eğitimlere katılmaya gerek duymuyorum	21	4,3
Yüz yüze eğitimlere iş yoğunluğu, izin alamama, maddi sorunlar vb. nedenlerle katılamıyorum	151	31,2
Toplam	484	100,0

Mevcut İLİTAM programlarının bir tanesi dışında (Ankara Üniversitesi) zorunlu ya da isteğe bağlı yüz yüze eğitim uygulaması bulunmaktadır. Öğrenciler çoğunlukla final sınavları öncesi fakülteye çağrılmakta ve burada bir hafta boyunca hocalardan yüz yüze dersler aldıktan sonra final sınavları fakültede yapılmaktadır. Örneklemimizdeki öğrencilerin üniversitelerinde yüz yüze eğitim bulunmasına karşın % 10,72'si üniversitemizde yüz yüze eğitim yoktur seçeneğini

işaretlemiştir. Ya öğrencilerin programlarının özelliklerinden tam olarak haberdar değildirler ya da isteğe bağlı yüz yüze eğitimi hiç yokmuş şeklinde algılamaktadırlar. Öğrencilerin % 53,7'si yüz yüze eğitimlere katıldığını belirtmiştir. % 31,2'si ise yüz yüze eğitime iş yoğunluğu, maddi sorunlar, izin alamama gibi nedenlerle katılmadığını belirtmiştir. Öte yandan yüz yüze eğitime katılmaya gerek duymayanların oranının sadece % 4,3'te kalmıştır. Yani öğrenciler yüz yüze eğitime katılamasalar da ona yüksek oranda ihtiyaç duymaktadırlar. Yüz yüze eğitime katılma durumu devam edilen İLİTAM programının bağlı olduğu üniversite değişkenine göre farklılık göstermiştir.

Tablo 16: Yüz yüze eğitime katılma durumunun üniversite değişkenine göre analizi.

	Üniversi- temde yüz yüze eğitim uygulaması yoktur	Yüz yüze eğitilmelere katılıyorum	Yüz yüze eğitilmelere katılmaya gerek duymuyorum	Yüz yüze eğitim- lere iş yoğunlu- ğu, izin alamama, maddi sorunlar	Toplam
Sakarya Üni.	3	80	2	10	95
	3,2%	84,2%	2,1%	10,5%	100%
İstanbul Üni.	2	15	8	41	66
	3,0%	22,7%	12,1%	62,1%	100%
İnönü Üni.	5	69		13	87
	5,7%	79,3%		14,9%	100%
Atatürk Üni.	36	2	5	20	63
	57,1%	3,2%	7,9%	31,7%	100%
Dokuz Eylül Üni.	1	68	2	7	78
	1,3%	87,2%	2,6%	9,0%	100%
Ondokuz Mayıs Üni.	2	17	4	43	66
	3,0%	25,8%	6,1%	65,2%	100%
FıratÜni.	3	9		17	29
	10,3%	31,0%		58,6%	100%
Toplam	52	260	21	151	484
	10,7%	53,7%	4,3%	31,2%	100%
Ki-Kare 347,193	df 18	p ,000			

Dokuz Eylül Üniversitesi (% 87,2), Sakarya Üniversitesi (% 84,2) ve İnönü Üniversitesi (% 79,3) İLİTAM programları yüz yüze eğitime katılma oranının en yüksek olduğu üniversitelerdir. Örneklemdeki diğer dört üniversite arasında

bu üç üniversiteye en yakın olan % 31,0 ile Fırat üniversitesi İLİTAM programıdır. Bu sonuç programlar arasında yüz yüze eğitimlere devam etme açısından bariz bir açıklığa işaret etmektedir. Yüz yüze eğitime katılma oranının en düşük olduğu üniversite ise % 3,2 ile Atatürk Üniversitesi İLİTAM programı olmuştur. Aynı üniversitede öğrenciler diğer üniversitelerden kendisine en yakın olanın yaklaşık beş katı oranında (% 57,1) üniversitemizde yüz yüze eğitim yoktur seçeneğini işaretlemiştir. İş yoğunluğu, izin alamama, maddi sorunlar gibi gerekçelerle yüz yüze eğitimlere katılamama oranı ise Ondokuz Mayıs (% 65,2), İstanbul (% 62,1) ve Fırat (% 58,6) üniversitelerinde diğer üniversitelere oranla ciddi oranda yüksek görünmektedir.

Çalışma grubumuzda yer alan öğretim üyelerine yüz yüze eğitimin gerekliliği ve yeterliliği hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Öğretim üyelerinin tamamı yüz yüze eğitimin gerekli ve faydalı olduğunu ifade etmişlerdir. Yeterliliği konusunda ise farklı görüşler ortaya çıkmaktadır: Ö1, Ö2 ve Ö7 dönemde bir haftalık süresinin yetersiz olduğunu belirtirken Ö2 fakültelerin yüz yüze eğitimleri sağlıklı yürütebilecek derslik vb. imkânlarının yetersizliğini ifade etmişlerdir. Ö3 ise yüz yüze eğitimin iyi planlanmış ve bu programda ders verecek hocaların derslere iyi hazırlanmış olduklarında verim alınabildiğini belirtmiştir. Öğretim üyelerinin görüşlerinden bir kısmı şu şekildedir:

Olmazsa olmaz şartıdır. Orada vereceğimiz şey hocanın öğrenciyle fakültenin koridorunda yürümesi de bir derstir (Ö4).

Öğrencilerin talebi üzerine yaptık... Çok dolu dolu bizde, çok verimli geçti (Ö5).

Çok yararlı, faydalı olduğu kanaatindeyim. 2 haftaya çıkarabilirsek daha da iyi olur diye düşünüyorum (Ö7).

Tablo 17: Canlı derslere katılma durumu.

	N	%
Üniversitemde canlı ders uygulaması yoktur	3	,6
Canlı dersleri takip ediyorum	176	36,0
Canlı dersleri takip etmeye gerek duymuyorum	29	5,9
Canlı dersleri takip edemiyorum	281	57,5
Toplam	489	100,0

Canlı ders uygulamaları ile öğrenci ve öğretim elemanları eş zamanlı olarak iletişim araçları üzerinden karşı karşıya gelmekte ve öğrenim süreçlerini bu şekilde devam ettirme imkânına sahip olmaktadır. Canlı dersler kitap, ders notu gibi geleneksel materyallerden kendi başına öğrenmeye oranla anında geribildirim imkânı tanınması açısından önemlidir. Örneklemimizde yer alan İLİTAM öğrencilerinin % 36,0'ı canlı ders uygulamalarını takip ettiğini belirtirken, % 57,5'i canlı dersleri takip edemediğini, % 5,9'unun ise canlı dersleri takip etmeye gerek duymadığını ifade etmiştir. Sonuçlar yaklaşık üç öğrenciden ikisinin en verimli uzaktan eğitim öğrenme ortamlarından birisi olan canlı dersleri takip etmediğini/edemediğini ortaya koymaktadır.

İLİTAM Program İçeriği

Tablo 18: İLİTAM programından din eğitimi ve rehberliğe yönelik derslerin kaldırılmış olması yanlış bir uygulamadır.

	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	19	3,9
Katılmıyorum	30	6,2
Kararsızım	103	21,4
Katılıyorum	198	41,1
Kesinlikle katılıyorum	132	27,4
Toplam	482	100,0

2011 yılında YÖK'ün yaptığı çalışmayla din eğitimi ve rehberliğe yönelik dersler programdan çıkarılmıştır. Bu dersler ilahiyat ön lisans programında yer alıyor olsa da çoğunlukla yaygın din eğitimi alanında çalışan din görevlilerinin devam ettiği bir programdan onların muhatap oldukları kitleye yaklaşımlarını ve eğitici yeteneklerini geliştirmeye yönelik derslerin çıkartılmış olması tartışmalı bir durum arz etmiştir. Öğrencilere bu konudaki görüşleri sorulduğunda derslerin programdan çıkarılmış oluşunu onaylayanların oranı toplamda % 10,1'de kalmıştır. Öğrencilerin % 68,5'i programlardan bu derslerin çıkarılmasını onaylamazken, kararsızların oranı % 21,4'dir. Çoğunluğu din görevlisi olarak görev yapan ve uygulamanın bizzat içinde bulunan öğrencilerin görüşlerinin bu doğrultuda çıkmış olması onların bu derslerin kazandırması beklenen yeterliliklere duydukları ihtiyacı göstermektedir.

Tablo 19: Felsefe dersleri programda gereğinden fazla yer almaktadır.

	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	32	6,6
Katılmıyorum	91	18,8
Kararsızım	62	12,8
Katılıyorum	135	27,9
Kesinlikle katılıyorum	164	33,9
Toplam	484	100,0

İLİTAM programlarında dört yarıyıldaki üniversitelere göre küçük farklılıklar olmakla birlikte toplamda ortalama 80 kredi ders alınmaktadır. 80 kredinin yaklaşık % 65'i Temel İslam Bilimleri (Arapça, Kur'an, Fıkıh Usulü, Sistemik Kelam, İslam Hukuku, Hadis Metinleri, Tefsir, Tasavvuf vb.), % 25'i Felsefe ve Din Bilimleri (Mantık, Felsefe Tarihi, İslam Ahlak Felsefesi, İslam Felsefesi, Din Felsefesi ve Dinler Tarihi) % 8'i İslam Tarihi ve % 2'si de Osmanlı Türkçesi dersine ayrılmaktadır.

Örneğimizde yer alan öğrencilerin toplamda % 25,4'ü programda felsefe derslerinin gereğinden fazla yer aldığı görüşüne katılmazken % 61,8'i bu derslerin gereğinden fazla yer aldığı görüşüne katılmaktadır. Bu oran oldukça yüksek bir oran olarak değerlendirilebilir. Ancak soru kökünde felsefe dersleri ifadesinin kullanıldığına dikkat çekmek gerekir. Programda yer alan felsefe ve din bilimleri bölümüne ait derslerden iki kredilik Dinler Tarihi dersi dışındaki tüm dersler (yaklaşık 16 kredi) felsefe grubu dersleri arasında yer almaktadır.

Anket formumuzda öğrencilere Temel İslam Bilimleri ve İslam Tarihi ve Sanatları alanlarına ait derslerin programda yeterli kadar yer alıp almadığına dair görüşleri de sorulmuştur. Öğrencilerin % 58,1'i Temel İslam Bilimleri derslerinin programda yeterince yer aldığı görüşüne katılırken % 23,8'i olumsuz görüş bildirmiştir. Programdaki İslam Tarihi derslerini yeterli bulanların oranı % 74,4 olurken yeterli bulunmayanlar % 16,1'de kalmıştır.

Veriler birlikte değerlendirildiğinde çoğunlukla din hizmetleri alanında çalışan veya çalışacak yetişkinlerin öğrenim gördüğü İLİTAM'da felsefe gibi teorik bir alana ait dersler yoğun bir şekilde yer bulurken neden eğitimci ve dini rehberlik pozisyonlarını güçlendirici, hayata dönük derslerin yeterince yer almadığını sormak gerektiği kanaatindeyiz. Zira öğrenciler bir yandan felsefe dersleri ile Temel İslam Bilimleri alanı derslerinin yeterli oranda var olduğuna benzer oranlarda katılırken bir yandan da eğitim ve rehberliğe yönelik derslerin programdan çıkartılmasına yüksek oranda karşı çıkmaktadırlar.

Ölçme ve Değerlendirme Süreçlerinden Memnuniyet

Tablo 20: İLİTAM programında hocaların ölçme değerlendirmeyi adil ve güvenilir bir şekilde yaptıklarını düşünüyor.

	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	29	5,9
Katılmıyorum	58	11,8
Kararsızım	100	20,3
Katılıyorum	219	44,5
Kesinlikle katılıyorum	86	17,5
Toplam	492	100,0

Örnekleminizdeki öğrencilerinin toplamda % 62’si İLİTAM hocalarının ölçme değerlendirmeyi adil ve güvenilir yaptıklarını düşünmektedirler. Öğrencilerden 17,7’si ise hocaların adil ve güvenilir bir değerlendirme yaptığı görüşüne katılmamaktadır. Kararsızların oranı ise: % 20,3’tür. Kararsızların da adil ve güvenilir ölçme ve değerlendirme konusunda tereddütleri olduğu düşünülürse öğrencilerin % 38’inin derslerde adil ve güvenilir bir ölçme değerlendirme yapıldığına dair olumlu algıya sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Cevaplar üniversite değişkenine bağlı olarak istatistikî açıdan anlamlı farklılık oluşturmuştur.

Tablo 21: “İLİTAM programında hocaların ölçme değerlendirmeyi adil ve güvenilir bir şekilde yaptıklarını düşünüyor” görüşüne katılma düzeyinin üniversite değişkenine göre analizi.

	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
Sakarya Üni.	20 21,1%	16 16,8%	59 62,1%	95 100,0%
İstanbul Üni.	10 14,7%	12 17,6%	46 67,6%	68 100,0%
İnönü Üni.	7 8,0%	16 18,2%	65 73,9%	88 100,0%
Atatürk Üni.	11 16,7%	15 22,7%	40 60,6%	66 100,0%
Dokuz Eylül Üni.	11 13,4%	18 22,0%	53 64,6%	82 100,0%
Ondokuz Mayıs Üni.	21 32,8%	16 25,0%	27 42,2%	64 100,0%
Fırat Üni.	7 24,1%	7 24,1%	15 51,7%	29 100,0%
Toplam	87 17,7%	100 20,3%	305 62,0%	492 100,0%

Ki-Kare 24,715 df 12 p ,016

Hocaları ölçme ve değerlendirme konusunda adil ve güvenilir bulanların oranı kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde en yüksek oranda (% 73,9) İnönü Üniversitesi'nde gerçekleşirken bu oran On Dokuz Mayıs Üniversitesi'nde % 42,2'ye, Fırat Üniversitesi'nde % 51,7'ye düşmektedir. Verilere diğer yönden bakıldığında Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencilerinin % 32,8'i Fırat Üniversitesi öğrencilerinin % 24,1'i, – ortalamasının (% 17,7) üstünde bir oranla – İLİTAM'da adil ve güvenilir ölçme değerlendirme yapılmadığını düşünmektedirler. Söz konusu iki üniversitede kararsız kalanların oranı da ortalamasının üstünde çıkmıştır. İki üniversitenin ve diğer üniversitelerin (Tablo 20 görüldüğü üzere genel ortalama da tatmin edici değildir.) bu durumun nedenlerine dair iç-değerlendirme ve iyileştirme süreçlerini işletmeleri önerilmelidir.

Tablo 22: Ödevlerin hocalar tarafından titiz bir şekilde incelenip değerlendirildiğini düşünüyorum.

	N	%
Kesinlikle katılmıyorum	34	7,5
Katılmıyorum	62	13,7
Kararsızım	152	33,6
Katılıyorum	147	32,5
Kesinlikle katılıyorum	58	12,8
Toplam	453	100,0

Öğrencilerin % 45,3 ödevlerin titiz bir şekilde değerlendirildiği kanaatine katılmakta; % 21,2'si ise ödevlerin titiz bir şekilde değerlendirildiği görüşüne katılmamaktadır. Yüksek orandaki (% 33,6) kararsızların memnuniyetlerinin de açık olmadığı düşünülürse öğrencilerin % 54,8'i ödevlerin değerlendirilmesinde yeterince titiz ve adil olunmadığını düşünmektedir. İLİTAM'da ödev ve çalışmaların titiz takip ve değerlendirmesini yapmayı engelleyen faktörler – kanaatimizce bunlardan birisi kontenjanların yüksek olmasının öğretim üyelerini zorlamasıdır – araştırılarak düzenlemeler yapılmalıdır.

Öğrencilerin ölçme değerlendirme sistemine dair yeterli düzeyde sayılamayacak adalet ve güvenilirlik algısı çalışma grubumuzda yer alan öğretim üyeleri tarafından da teyit edilmektedir. Öğretim üyelerinin tamamı İLİTAM'da yeterince hassas ölçme ve değerlendirme yapılmadığını özellikle vize ve ödev değerlendirmelerinde sorunlar olduğunu belirtmişlerdir. Öğretim üyeleri ödev uygulamasının akademik yeterlilik ve etik açıdan sorunlu olduğuna vurgu

yapmışlardır. Vizede uzaktan sınav sürecinin öğrencinin gerçek bilgisini ölçülüp ölçülmediğine dair kuşku doğurduğu belirtilmiştir. Öğretim üyelerinin görüşlerinden diğer görüşleri de özetler mahiyetteki bir doğrudan alıntı şöyledir:

Final ve bütünleme sınavında herhangi bir problem yok. Gayet normal bir ölçme söz konusu ama vize ve ödevler için aynı şeyi söyleyemeyiz. Vizeler online ortamda yapılıyor maalesef ve online ortamda yazılı esnasında her türlü malzeme ve kişiye ulaşabiliyor.(Ö7)

Sonuç ve Değerlendirme

Teknoloji ve sosyal hayattaki değişimler insanların etkileşime daha açık hale gelmelerini, hayatın akışındaki hızlanmayı, ihtiyaç ve beklentilerdeki çeşitlenmeyi din eğitiminin önüne yeni imkân ve meydan okumalar olarak çıkarmıştır. Bu imkân ve meydan okumaların karşısında din eğitimcilerinin önünde temelde iki yol bulunmaktadır. Ya bu gelişim ve değişimleri görmezden gelerek geleneksel eğitim model ve yöntemlerini aynen devam ettirecek ya da proaktif bir tavırla mevcut koşulları din eğitiminin kapsamını ve verimliliğini geliştirmek için kullanmanın yollarını arayacaklardır. Kanaatimizce ülkemizde 10-15 yıllık bir geçmişe sahip din eğitiminin uzaktan eğitim yoluyla yürütülmesi denemelerini bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir.

Uzaktan yüksek din eğitimi tecrübesi olarak İLİTAM üzerine yürütmüş olduğumuz çalışma sonucunda öğrencilerin önemli bir kısmının İLİTAM programında eğitim görmeyi tatmin edici bulmadığı anlaşılmaktadır. Bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerin iki grupta toplanması mümkün görünmektedir: (i) öğrencilerin büyük kısmının yetişkinler olarak hayat içerisinde taşınak durumunda oldukları birkaç role ilave olarak öğrenci rolü taşıma zorunluluğu (ii) geleneksel örgün ilahiyat eğitiminin sunduğu öğrenme ortamlarına kıyasla yetersiz olarak algılanan öğrenme süreç ve ortamlarının oluşturduğu memnuniyetsizlik.

Öğrenci ve öğretim üyelerinin görüşleri hem bilgi ve becerilerin öğrenciye aktarılmasını sağlayacak eğitim süreçlerini hem de hocaların öğrenciye rehberlik etme ve geri dönüt vermesini sağlayacak iletişim ve bilişim süreçlerini gerçekleştirmede sorunlar yaşandığı yönündedir. Genel anlamda bakıldığında öğrencilerin yarısı hocaları uzaktan eğitim konusunda yeterli bulmamaktadır. Öğretim üyeleri ise bu konudaki eksiklikleri kabul etmekle birlikte bu eksikliklerin zamanla giderilebileceğini belirtmeler de uzaktan eğitimin özellikleri ve bu

eğitimde eğitimci rollerine dair kurumsal eğitim çalışmalarının gerçekleştirilmesi yararlı olacaktır.

İLİTAM'da e-kitaplar, yüz yüze eğitim ve canlı dersin en verimli öğrenme ortamı olarak algılandığı anlaşılmaktadır. En az sayıda öğrenci tarafından verimli bulunan öğrenme materyalleri ise internet platformları ve power point sunularıdır. Bu sonuçlar İLİTAM programında da örgün eğitimin sunduğu imkânlarla yakın imkânlar sunulduğunda daha verimli sonuçlar alınabildiğini göstermektedir. Öğrencilerin yüz yüze eğitime çok yüksek oranda ihtiyaç duyduklarını belirtmesi ve öğretim elemanlarının yüz yüze eğitime dair önem vurguları da bunu göstermektedir. Uzaktan eğitimin doğası gereği bu durum bir ikilem oluştursa da gelişen teknolojilerin daha aktif bir şekilde kullanılarak canlı ders, interaktif forumlar ve video konferanslar üzerinden uzaktan din eğitiminin yüz yüze eğitime yaklaştırılması mümkündür.

İLİTAM eğitiminin ölçme-değerlendirme süreçlerine dair görüşler bu süreçlerde dikkate alınması gereken önemli sorunlara işaret etmektedir. Öğrencilerin % 40'a yakını ölçme değerlendirmenin adil ve güvenilir yapıldığına kanaat getiremezken yarısından fazlası özellikle ödevlerin titiz bir şekilde değerlendirilmediğini düşünmektedir. Öğretim üyelerinin görüşleri dikkate alındığında internet üzerinden vize uygulamasında sınavın geçerliliğinin denetlenemediği ve ödevlerin kalabalık sınıflar nedeniyle titiz bir şekilde değerlendirilemediği anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin çoğunluğu İLİTAM programında felsefe alanına ait derslerin gereğinden fazla yer aldığı ve temel İslam bilimleri ve İslam tarihi alanına ait derslerinin oranının yeterli olduğu görüşüne katılmaktadır. Ancak öğrencilerin büyük kısmı programdan dini danışma ve rehberlik ve din eğitimi gibi ilahiyat birikiminin pratik hayatta kullanılmasına yönelik derslerin çıkarılmış oluşunu doğru bulmamaktadır. Program içeriğindeki derslere dair sonuçlar bize çoğunluğu yetişkin olan ve yetişkinlere yönelik din hizmetleri ve eğitiminde çalışan öğrencilerin alanda yaşanan problemlere güncel ve pratik çözüm yolları bulmalarını sağlayacak pratiğe yönelik derslere duydukları ihtiyacı göstermektedir.

Programların zorluğuna dair algılar; materyallerden, eğitim ve ölçme-değerlendirme süreçlerinden memnuniyet ve uzaktan eğitim konusunda öğretim üyelerini yeterli bulma düzeylerine dair öğrenci algılarının diğer değişkenlerden ziyade üniversite değişkenine bağlı olarak istatistikî açıdan anlamlı farklılık göstermesi önemlidir. Programların adil ve daha verimli bir uzaktan din eğitimi verebilmesi için bir üst platforma ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu plat-

form kanalıyla uzaktan din eğitimi konusunda materyal ve teknik imkânların geliştirilmesi ve kalitelerinin artırılması, üniversiteler – sadece İLİTAM uygulayan üniversiteler değil bunlara destek verebilecek diğer ilahiyat fakültelerini bünyelerinde barındıran üniversiteleri de kapsayan – arasında işbirliği ve tecrübe paylaşımı sağlanması, İLİTAM programlarının hizmet standartlarının belirlenmesi ve akreditasyona yönelik çalışmalar yapılması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Alkan, C. (1987). *Açıköğretim, uzaktan eğitim sistemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Baturay, M. H. & Türel, Y. K. (2012). Çevrimiçi Uzaktan Eğitimcilerin Eğitimi: E-öğrenmenin Yükselişi ile Beliren İhtiyaç. G. EBY, G. T. Yamamoto ve U. Demiray (Ed.), *Türkiye’de e-öğrenme: Gelişmeler ve Uygulamalar III içinde* (s. 1-20). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Birinci, K. (2010). *Uzaktan Eğitim ve Din Öğretiminde Bir Uygulama Örneği: İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. 8. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ersoy, M. (2008). *Uzaktan Eğitim-Öğretim Yönetimi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- <http://www.anadolu.edu.tr/uzaktan-egitim-sistemi>, Erişim: 13.07.2013.
- <http://www.eilahiyat.com>, Erişim: 21.11.2013.
- <http://www.meb.gov.tr>, Erişim: 13.07.2013.
- İşman, A. (2011). *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan eğitim*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Kılıç, Y. (2010). *Eş Zamanlı ve Eş Zamansız Uzaktan Eğitim Ortamlarındaki Çevrimiçi Etkileşimlerin Yapısal Çözümlemesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Küçük, M. (2010). *Çevrimiçi Öğrenenlerin Öğrenme Biçimi, Öğrenme Stratejileri ve Eşzamansız Tartışmalara Katılımları Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Özmen, A. & Ediz, İ. G. (2002). Uzaktan Eğitim ve Dumlupınar Üniversitesi Modeli. Açık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumu, 25 Mayıs 2002. http://www.aof20.anadolu.edu.tr/bildiriler/Ahmet_Ozmen.doc Web erişim tarihi: 25.04.2013.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.

YÖK, (2010/3044). İLİTAM müfredat programları konulu resmi yazı. 22.06.2010, Ankara: Yüksek Öğretim Kurumu.

An Assessment of Bachelor's Degree Completion Program in Theology (İLİTAM) by the Stakeholders*

Recep KAYMAKCAN**

Hasan MEYDAN***

Adnan TELLİ****

Kübra CEVHERLİ*****

Introduction

Distance education which dates back to nearly two centuries is essentially the implementation of the educator-learner communication and interaction necessary for educational activities from a dedicated center by using respective edu-

* This article is based on the data of the project "An Assessment of Bachelor's Degree Completion Program in Theology (İLİTAM) by Students and Teaching Staff" (project ID: 2012-04-00-002) supported by the Project Coordination Office for Scientific Studies of Sakarya University

** Prof. Dr., Republic of Turkey Ministry of Youth and Sports Higher Education Credit and Hostels Institution General Manager

E-mail: kaymakcan@yahoo.com

Address for correspondence: T.C Gençlik ve Spor Bakanlığı Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü, Söğütözü Mah. 2176 Sok. No:25 Çankaya/Ankara

*** Assist. Prof. Dr., Bulent Ecevit University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Studies

E-mail: hasanmeydan77@gmail.com.tr

**** Research Assistant, Sakarya University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Studies

E-mail: atelli@sakarya.edu.tr

***** Research Assistant, Sakarya University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Studies

E-posta: kcevherli@sakarya.edu.tr

cational units and various media (Kaya, 2002). Today, it mainly refers to a form of education where learners interact with each other and teachers and access learning materials by means of multimedia, computers and internet technologies (Küçük, 2010).

Distance education in Turkey has become widespread after the Open Education Faculty of Anadolu University was established. The open education service of the faculty has now extended beyond Turkey to Azerbaijan, Macedonia, Kosovo and Western European countries. (<http://www.anadolu.edu.tr/tr/uzaktan-egitim-sistemi>, accessed: 13.07.2013).

The distance education activities under the Ministry of National Education consist of the Open Secondary School, Open Vocational High School and the Open Vocational Education and Training School. The Open High School serves not only Turkey but also Western Europe, Middle East and Azerbaijan (www.meb.gov.tr, accessed: 13.07.2013).

Higher distance education in religious studies in Turkey is provided by the Open Education Faculty of Anadolu University under the Associate Degree Program in Theology and 10 universities under the License Completion Program in Theology (İLİTAM).

In Turkey, the İLİTAM Program was opened first in Ankara University followed by the departments of theology of of Sakarya, Atatürk, İstanbul, İnönü, Cumhuriyet, Dicle, Dokuz Eylül, Fırat and Ondokuz Mayıs universities. İLİTAM course programs were adapted to associate degree programs in 2011-2012 academic year (Council of Higher Education, 2010/3044).¹

There are two studies on theology in associate degree programs and İLİTAM in the literature. The first study (Birinci, 2010) aimed to assess the applicability of distance education to higher religious education using the questionnaire and interview techniques; the other one (Kılıç, 2010) analyzed the interactions of synchronous and asynchronous distance education media using the Exchange Structure Analysis (ESA) methodology.

¹ The legal basis of İLİTAM Program is the Law on Higher Education No: 2547, Regulation on the Completion of Bachelor's Degree by Graduates of the Vocational Higher Education Schools and the Open Education Associate Degree Program (Official Gazette 24676, 2002) and Regulation on ICT-Based Distance Higher Education among Universities (OG 23906, 1999).

Distance Higher Education in Religious Studies: Advantages and Limitations

Distance education which differs from traditional education has a number advantages and limitations. Its main advantage is the capability of expanding education with any concern for distance, offering education to individuals who are past the age of education, reducing costs of education and individualizing education by prompting the individual to assume the responsibility of learning (Alkan, 1987; Özmen & Ediz, 2002; Ersoy, 2008).

On the other hand, distance education brings about a number of disadvantages mainly related to the educational media and processes. Learners, educators and distance education institutions have to be competent in the information and communication technologies which are essential for this form of education. Crowded classrooms and low quality of learning materials are also a barrier to efficiency of distance education. Learning materials are virtually the only source of learning for students. Indeed, studies suggest that quality and diversity of distance education materials is key to the success of students (Nill, 2001; İbicioğlu & Antalyalı, 2005).²

Another limitation of İLİTAM is the question of its effectiveness as an activity of higher education in religious studies now that İLİTAM graduates are supposed to serve as teachers and religious officers and thus they need to develop practical skills and learn by modeling.

Aim of the Study

The aim of this study is to assess the İLİTAM program, the efficiency of the educational media used in the program in respect of higher education in religious studies and factors which affect efficiency by consulting the stakeholders and to develop recommendations for improving the education program, processes and media. The study seeks answers to the following questions:

2 Various studies suggest that the role and competence of educators in distance education is more diverse than and differs significantly from the traditional education particularly in terms of use of IT and planning and executing education. See Baturay and Türel (2012). Çevrimiçi Uzaktan Eğitimcilerin Eğitimi: E-öğrenmenin Yükselişi ile Beliren İhtiyaç (*Training of Distance Educators: The Emerging Need with the Rise of e-Learning*). G. EBY, G. T. Yamamoto and U. Demiray (Ed.), Türkiye’de e-öğrenme: Gelişmeler ve Uygulamalar III (*e-Learning in Turkey: Developments and Practices III*), (pp. 1-20). Eskişehir: Anadolu University Publications. İşman, A. (2011). Uzaktan Eğitim (*Distance Education*), Pegem Akademi Publications, Ankara.

- a) How do the stakeholders of İLİTAM, i.e., students and teaching staff, assess themselves and their universities with respect to the distance education/IT capabilities required for İLİTAM?
- b) What are İLİTAM-related educational factors which affect the success level of İLİTAM students?
- c) How satisfied are İLİTAM students with İLİTAM course distribution, educational materials and the education and measurement-assessment processes of İLİTAM?
- d) What are the views of İLİTAM teaching staff with regard to the efficiency and effectiveness of İLİTAM education?

Survey Model

The study used a mixed model involving the descriptive model in respect of quantitative survey methodology and the phenomenology model in respect of qualitative survey methodology. The quantitative part consisted of the questionnaire technique and literature review, semi-structured interviews and content analysis were used in the qualitative part.

Methodology

The study used a mix of methodologies including both the quantitative and qualitative methodology. The literature review was followed by the implementation of the questionnaire and interview of teaching staff working in the field and İLİTAM students using the semi-structured interview technique.

The researchers made use of the previous studies on distance education, experts in the field and experiences of the teaching staff involved in the educational processes of İLİTAM and they consulted a measurement, assessment and statistical expert before implementation.

The questionnaires were implemented in January – March 2013 in the universities of Sakarya, İstanbul, İnönü, Atatürk, Dokuz Eylül, Ondokuz Mayıs and Fırat. In total 496 questionnaires (Sakarya (95), İstanbul (68), İnönü (89), Atatürk (66), Dokuz Eylül (82), Ondokuz Mayıs (66) and Fırat (30) universities) which were deemed to be properly completed were admitted for evaluation.

As regards qualitative data, the interview form was developed and the literature review conducted by the researchers using the experiences experts in

the field and İLİTAM teaching staff. The interview form includes open-ended questions for teaching staff about their general views on İLİTAM, advantages of distance higher education in religious studies, efficiency of the program, challenges in implementation and outcomes of İLİTAM. The questions in the interview form were posed to the teaching staff in order but using the liberty offered by the semi-structured interview technique.

Interpreting the Data

SPSS 15 Statistical Package was used to analyze quantitative data. Of the data obtained from the questionnaire, university, gender and age were used as the independent variables. The dependent variables were the general perception of the students of the program, the effect of different educational materials and media on success, satisfaction with the contents of the program, satisfaction with İLİTAM educational processes and satisfaction with the measurement and assessment processes.

Chi-square test was applied in order to determine whether student views differed significantly by the independent variables of the study. The reporting indicates tables which provides the $p < 0,05$ significance value according to Pearson chi-square test and which were considered important for the purposes of the study.

The content analysis technique was used to analyze the qualitative data in the study. The points where the views of the teaching staff converged or diverged within the scope of the study were identified and themes were developed, coded, interpreted and presented to the reader.

Sampling, Working Group and its Characteristics

The target universe of the quantitative of the study comprises İLİTAM students in 10 universities in the academic year of 2012-2013. Target universe means that the whole of this universe cannot be reached out. Therefore, studies often define a reachable universe and conduct sampling on the basis of this defined universe (Büyükoztürk et al., 2011). The reachable universe for this study consisted of nearly 4000 4th-grade İLİTAM students at the universities of Atatürk, Dokuz Eylül, Fırat, İnönü, İstanbul and Sakarya.

The sampling of the study comprises 496 randomly selected students. The

purpose targeting 4th-grade students was to reach students who have had at least two or three terms of experience in İLİTAM which is a two-year education program. 271 (55%) of the respondents were female and 222 (45%) were male. Three students did not report gender.

The age group distribution of the respondents was 18-24 (17.2%), 25-25 (67.9%) and 36-55 (14.7%). One respondent was 55 years of age and higher.

65.6% of the students worked at the Presidency of Religious Affairs. 11.8% worked for private or public institutions other than the Presidency or were self-employed. 14.8% of the students were unemployed and 6.1% were housewives.

91.7% of the respondents had a computer and internet connectivity at home. This means that 8.3% of İLİTAM students do not have access to the internet at home.

57.1% of the respondents had a grade average of 2,00-3,00. The grade average was 1,00-2,00 for 22.5% and 3,00-4,00 for 19.7% of the respondents. 0.6% of the students had a grade average of 0,00-0,99.

A working group of 7 members consisting of faculty deans, program coordinators and academic members was established for the qualitative part of the study. Target sampling aims to construct a sample frame to be able to obtain the most realistic and detailed data on the subject-matter of a study (Yıldırım & Şimşek, 2005).

Conclusion and Evaluation

This study on İLİTAM; an experience of distance higher education in religious studies, suggest that a significant part of the respondents are dissatisfied with İLİTAM program. There are two main reasons for dissatisfaction: (i) the majority of students have challenges in adapting to education as adults, (ii) students find İLİTAM inefficient compared to formal theology education.

Students and teaching staff have challenges in education, communication and IT processes. For the respondents, the most effective learning media of İLİTAM are e-books, face-to-face education and live classes. The emphasis placed on face-to-face education by students and teaching staff indicates that the outcomes of İLİTAM education will become more efficient if means similar to those of formal education are offered.

The students and teaching staff think that the measurement and assessment

system is not fair or reliable. This is mainly because the midterm examinations are implemented online and take-homes are not assessed diligently.

The difference in perceptions related to the difficulty of the program, the level of satisfaction with the materials, education and measurement-assessment processes and satisfaction of students with teaching staff with respect to distance education is statistically significant, suggesting that a common platform is needed for coordination and exchange of experience among programs.

Keywords- Distance education, Distance higher religious education, Bachelor's Degree Completion Program in Theology (İLİTAM)